

ARTICLE 19

محدودیت اینترنت:

آزادی های آنلاین پیش از انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۹۶

اردیبهشت ۱۳۹۶

«ما در جهانی زندگی می‌کنیم که محدود کردن اطلاعات در آن غیر ممکن است. جوانان با مہاران اطلاعات روبه رو هستند و ما باید برای آن آماده شویم.»

سیاست اینترنتی او در برنامه انتخاباتی‌اش با محوریت بهبود دسترسی بود اما وعده مهم روحانی، افزایش سرعت اینترنت برای بهبود وضعیت اقتصادی کشور بود. اگرچه او هیچ وقت وعده‌ای جدی برای کاهش سانسور حکومت ایران نداد؛ اما سانسور دلیل اصلی عدم دسترسی ایرانیان به توئیتر و فیس بوک بود.^۱

در پاسخ به یکی از وعده‌های کارزار انتخاباتی حسن روحانی، دولت او در ۲۹ آذر ۱۳۹۵ منشور حقوق شهروندی را منتشر کرد. در حالی که مبنای قانونی این نوشته مشخص نیست، موارد کوچکی در این منشور وجود دارد که حقوق آنلاین ایرانیان را تضمین می‌کند:

این گزارش کاوشی در برخی دستاوردها و نگرانی‌ها درباره حقوق اینترنتی در دولت اعتدالی حسن روحانی پیش از انتخابات ۲۹ اردیبهشت در ایران است. این مقاله اولین بخش از بولتن‌های سه ماهه‌ای است که گزارش‌های وبسایت آرتیکل ۱۹ (ARTICLE 19) درباره اینترنت ایران در مجموعه [Tightening the Net](#) منتشر خواهد کرد. هدف این گزارش، مستند سازی تغییراتی است که بر حقوق آنلاین در ایران تاثیر می‌گذارد.

این گزارش، به موضوع آزادی‌های اینترنت در ایران از اواسط دی تا انتهای فروردین ۱۳۹۶ می‌پردازد.

نگاهی به آزادی اینترنتی در دولت روحانی و در آستانه انتخابات

شعار روحانی در کمپین انتخاباتی‌اش در سال ۱۳۹۲ این بود: «دولت من، دولت تدبیر و امید است.» بهبود در دسترسی به اطلاعات و آزادی بیان، بخشی از برنامه انتخاباتی دولت روحانی بود. یک هفته پیش از انتخابات ۲۴ خرداد ۱۳۹۲ او [به حامیانش گفت](#):

پوستر تبلیغاتی روحانی به همراه شعار او «دولت تدبیر و امید» از می ۱۳۹۲ هنوز هم استفاده می‌شود.

۱. فیس بوک و توئیتر دو شبکه اجتماعی هستند که در نتیجه انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۸ سانسور شدند. این سانسور به دلیل محبوبیت این شبکه‌ها در جنبش سبز بود.

روحانی با رونمایی از منشور حقوق شهروندی در آذر ۱۳۹۵ به یکی از وعده‌های انتخاباتی خود عمل کرد.

ماده ۲۶: هر شهروندی از حق آزادی بیان برخوردار است. این حق باید در چهارچوب حدود مقرر در قانون اعمال شود. شهروندان حق دارند نظرات و اطلاعات راجع به موضوعات مختلف را با استفاده از وسایل ارتباطی آزادانه جست‌وجو، دریافت و منتشر کنند. دولت باید آزادی بیان را به طور خاص در عرصه‌های ارتباطات گروهی و اجتماعی و فضای مجازی از جمله روزنامه، مجله، کتاب، سینما، رادیو، تلویزیون و شبکه‌های اجتماعی و مانند اینها طبق قوانین تضمین کند.

ماده ۳۳: حق شهروندان است که آزادانه و بدون تبعیض از امکان و دسترسی و برقراری ارتباط و کسب اطلاعات و دانش در فضای مجازی بهره‌مند شوند. این حق از جمله شامل احترام به تنوع فرهنگی، زبانی، سنت‌ها و باورهای مذهب و مراعات موازین اخلاقی در فضای مجازی است. ایجاد هرگونه محدودیت (مانند فیلترینگ، پازیت، کاهش سرعت یا قطعی شبکه) بدون مستند قانونی صریح ممنوع است.

ماده ۳۵: حق شهروندان است که از امنیت سایبری و فناوری‌های ارتباطی و اطلاع رسانی، حفاظت از داده‌های شخصی و حریم خصوصی برخوردار باشند.

با وجود این مواد خوشایند، منشور حقوق شهروندی اثری بر بازداشت‌ها، سانسور و انواع دیگر سرکوب آنلاین که در دوره روحانی اتفاق افتاده نداشته است. هنوز اهمیت این سند روشن نیست به ویژه با وجود این حقیقت که فوه قضاییه اصول گرای ایران هیچ احترامی برای این حقوق در تصمیم‌گیری‌هایش قائل نیست.

همچنین توانست تلاش‌های عناصر اصول‌گرای حکومت مانند قوه قضاییه و اعضای کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه برای از کار انداختن تلگرام را بعد از گسترش آن در اواسط سال ۱۳۹۴ کنار بزند.

تلاش‌های دولت روحانی برای فعال نگه داشتن نرم‌افزارها اما باعث اظهارات بی‌اساسی شد:

- در ۱۷ اردیبهشت ۱۳۹۴ پژوهشگران اینترنت این **فرضیه** دولت را رد کردند که حکومت به تکنولوژی پیشرفته‌ای برای فیلترینگ هوشمند در شبکه‌هایی مانند اینستاگرام دست پیدا کرده است. ثابت شد که حکومت فقط توانسته از **حذف https (یا رمزنگاری SSL/TLS)** برای سانسور صفحات شخصی استفاده کند. حکومت ایران به طور کلی توانایی مسدود کردن صفحات رمزنگاری شده را دارد در حالی که سانسور صفحات شخصی در فیس بوک و اینستاگرام، نیازمند تکنولوژی پیچیده‌تری است که در حال حاضر دولت ایران به آن دسترسی ندارد. این کار، همچنین می‌تواند با همکاری مستقیم با شرکت مورد نظر انجام شود؛ همانطور که **توییت‌ها با دولت ترکیه برای سانسور** برخی از حساب‌های کاربری ترک‌ها همکاری داشت.

تصویری از اینستاگرام بر روی پرچم ایران توسط: Nicolas Raymond از Flickr. دولت ایران با طرح شکست‌خورده‌ی فیلترینگ هوشمند سعی در سانسور صفحه‌های خاصی از اینستاگرام داشت.

سیاست سانسور، جلودار انواع کنترل اینترنتی در ایران است. شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۸۰ کمیته‌ای را مسئول تعیین مصادیق محتوای مجرمانه کرد و انتخابات سال ۱۳۸۸ نقطه عطفی در تحکیم سانسور به عنوان بخش نهادینه شده در سیستم ایران بود. به دلیل محبوبیت ائتلاف اصلاح طلبی به ویژه کمپین میرحسین موسوی در فیس بوک و پیش از انتخابات ۲۲ خرداد ۱۳۸۸ فیس بوک و توییت هر دو فیلتر شدند. این اتفاق در ماه مه نیز افتاده بود. در ادامه سال ۱۳۸۸ تصمیم‌گیری‌های سیاست‌های اینترنت در اختیار دفتر نهاد رهبری بوده است. به خصوص بعد از ایجاد شورای عالی فضای مجازی، بدنه اصلی تصمیم‌گیری برای اینترنت تحت نظر دفتر نهاد رهبری قرار گرفت. بنابراین دولت روحانی کنترل بسیار محدودی بر سانسور اینترنت داشته است زیرا بدنه تاثیر گذار مانند نهاد رهبری، قوه قضاییه، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی قدرت زیادی در شورای عالی انقلاب فرهنگی دارند. این درحالی است که چنین قدرتی در اختیار رئیس‌جمهور نیست. به همین ترتیب وبسایت‌های بسیار دیگری به فهرست محتوای فیلتر شده در دولت روحانی اضافه شد. اگرچه می‌توان کمی از مسئولیت سانسور را از دوش دولت روحانی برداشت اما این دولت، مسئول اجرای مداوم پروژه شبکه اطلاعات ملی است. بسیاری نگران هستند که این پروژه به ساده‌تر کردن سانسور کمک کند.

۱- دولت روحانی، سانسور و دسترسی

نقاط عطف قابل توجهی در دولت روحانی در زمینه سیاست و توسعه اینترنت وجود دارد.

- دولت روحانی توانست دستورات قوه قضایی به کمیته فیلترینگ برای سانسور نرم‌افزارهای پیام رسان مانند واتس‌آپ، لاین و تانگو را **متوقف کند**. دولت او

۴ در ۲۹ فروردین دورف اظهار داشت که تلگرام روزانه ۲۵ میلیون کاربر در داخل ایران دارد که ماهانه ۴۰ میلیون نفر از آن استفاده می‌کنند.

<https://twitter.com/durov/status/854472773137256448>

- دولت روحانی پهنای باندی را که در [دسترس کاربران ایرانی](#) است، ۱۰ برابر افزایش داده است. در اواخر سال ۱۳۹۵، [سرعت](#) از ۶۲۴ گیگا بایت در ثانیه، به چهار هزار گیگا بایت در ثانیه رسید و از سال ۱۳۹۲، به شبکه فیبر نوری کشور ۱۰ هزار کیلومتر اضافه شد. یکی از مهم‌ترین مشکلات در ایران برای دسترسی به اطلاعات، سرعت ارتباط بوده است که در آن زمان، به ویژه در دوره انتخابات ۱۳۹۲ مانع دسترسی کاربران به فعالیت‌های آنلاین می‌شد.

تصویری از یکی از کارمندان کمپین انتخاباتی روحانی در حال کار با اینترنت در می ۲۰۱۳

- در مقاطع متفاوتی دولت روحانی ادعا کرد که با شرکت تلگرام که حدوداً ۲۰ تا ۴۰ میلیون عضو ایرانی دارد^۲، برای سانسور محتوای غیراخلاقی همکاری می‌کند. در ۳ مرداد ۱۳۹۴ محمود واعظی، وزیر فناوری و اطلاعات گفت که تلگرام ساخت استیکرها را برای ایرانیان [غیرفعال می‌کند](#):

«مسئولان تلگرام با همکاران این نهاد تماس گرفته و عذرخواهی و عنوان کردند که سیستمی برای همه کاربران دنیا طراحی کرده‌اند تا کاربر بتواند استیکر بسازد، اما نمی‌دانستند که برخی کاربران در ایران از این موضوع سوءاستفاده می‌کنند. بنابراین مسئولان تلگرام عنوان کرده‌اند این امکان را در ایران مسدود می‌کنند تا بتوانند در ایران حضور داشته باشند.»

تلگرام اما هرگونه همکاری با دولت ایران را برای هر نوع سانسوری به شدت [تکذیب کرد](#). به جز [ریات‌های پورن](#)^۳ که مسئولان تلگرام توضیح دادند که این سانسور در هر کشوری که تلگرام در آن اجرا می‌شود، اتفاق افتاده است. هرچند بعد از تحقیقات درباره حساب‌های ربات‌های پورن در تلگرام، آشکار شد که بسیاری از [حساب‌های پورن غیر ایرانی](#) همچنان وجود دارند. یا حکومت ایران درباره همکاری با تلگرام برای توجیه تلاش خود برای فیلترکردن آن حقیقت را نمی‌گوید، یا تلگرام برای سانسور نشدن در ایران [صادق نیست](#).

۲. ربات‌های تلگرام برنامه‌های شخص ثالثی هستند که در داخل تلگرام قابل اجرا هستند. کاربران تلگرام می‌توانند به همان شیوه‌ای که با کاربران دیگر در تعامل هستند با ربات‌ها نیز با ارسال پیام در تعامل باشند. ربات‌های پورن معمولاً بنابر درخواست کاربر تصاویر پورنوگرافیک می‌فرستند.

۲- سانسور در آستانه انتخابات ۲۰۱۷

با اینکه سانسور در ایران زیاد و رایج است اما میان کاربران ایرانی وساختار قدرتی که فیلترها را ایجاد می‌کند، بازی موش و گربه ادامه دارد. کاربران ایرانی راه‌های جایگزین یا ابزارهای دور زدن فیلتر را برای دست‌یابی به نرم‌افزارهایی که به آن نیاز دارند، به سرعت پیدا می‌کنند.

برنامه‌های پیام‌رسان

سیگنال / Signal

- سیگنال یک برنامه پیام‌رسان مطمئن رمزنگاری شده است که در تابستان ۱۳۹۵ فیلتر شد. این برنامه بر اساس بررسی‌ها و گزارش‌های کاربران توییت از [داخل کشور](#) سانسور شده و فیلتر است؛ اگرچه زمان مشخص فیلتر و دلیل سانسور مشخص نیست. خلاف سانسور بسیار بحث برانگیز تلگرام، به فیلتر سیگنال توسط حکومت ایران چندان پرداخته نشد.

- در حالی که به سانسور سیگنال توسط سیاست‌مداران و رسانه‌ها پرداخته نشده است، در ۱۰ بهمن ۱۳۹۵، [ایسنا](#)، آژانس خبرگزاری دانشجویان ایران آن را به کاربران ایرانی معرفی کرده است. همچنین این نکته نیز قابل توجه است که در این گزارش کلمه **block** /مسدود برای توصیف **Encryption** /رمزنگاری استفاده شده است. این موضوع احتمالاً نشان‌دهنده این حقیقت است که در ایران، تکنولوژی سیگنال توانایی حکومت را برای نظارت بر آن مسدود می‌کند. معلوم نیست سیگنال به خاطر منابع مالی آن یا به خاطر امنیت بالایی که برای کاربرانش فراهم می‌کند، فیلتر شده یا نه. در آذر ۱۳۹۲، سیپتوکات /**Cryptocat** که تعداد زیادی از کاربران اکتیویست در ایران از آن استفاده می‌کنند، [سانسور شد](#). در آن زمان سیپتوکات از صندوق فناوری باز (OTF) کمک‌هزینه‌های مالی دریافت می‌کرد؛ صندوقی که از کنگره ایالات متحده آمریکا تامین می‌شود.

سیگنال هم از «صندوق گسترش فناوری» کمک مالی دریافت می‌کند.

اگرچه این تنها منبع مالی آن‌ها نیست اما یکی از شناخته شده‌ترین و رایج‌ترین آنهاست و همچنین این صندوق نزد اکتیویست‌ها بسیار مشهور است. سانسور سیگنال ممکن است به دلیل وجود کاربران خاص آن و همچنین به دلیل حامی آن یعنی دولت آمریکا باشد. این سانسور، نشان‌دهنده ناراحتی آشکار حکومت ایران نسبت به ارتباطاتی است که نمی‌تواند بر آن نظارت کند.

با این حال، جایگزین‌های فراوان دیگری وجود دارند که هنوز مسدود نشده‌اند. مثلاً وایر و واتس‌آپ که مانند سیگنال از روش‌های رمزنگاری استفاده می‌کنند، مسدود نشده‌اند.

ویسپی / Wispi

- برنامه پیام‌رسان [ویسپی](#) / wispi به تازگی کاربرانی در داخل ایران پیدا کرده است. آمارها در [کافه بازار](#)؛ وب‌سایت ایرانی برنامه‌های موبایل که جایگزین ایرانی گوگل پلی و اپ‌استور است، نشان می‌دهد که در اسفند ۱۳۹۵ که ویسپی در مارکت برنامه‌های موبایل ایرانی وارد شده بیش از ۱۰۰ هزار بار دانلود شده است. وب‌سایت فن‌آوری [زومیت](#)، ویسپی را بالقوه جایگزین تلگرام توصیف کرده و عملاً آن را برای محیط اینترنت ایرانی بسیار مناسب خوانده چرا که این برنامه پیام‌رسان قابلیت بازنشر فایل‌های بزرگ، استیکرهایی به زبان فارسی و کانال‌های عمومی دارد. زومیت، بعدتر گزارش داد که ویسپی در ۱۱ اسفند ۱۳۹۵ چند هفته بعد از تبلیغات و کمپین‌هایی برای جذب کاربران پایه ایرانی مسدود شده است. اگرچه کاربران محدود آن به معنای این است که سانسور آن تأثیر چندانی برای آزادی بیان و اطلاعات در ایران نمی‌گذارد اما این نشانه ناراحتی حکومت از وجود برنامه‌هایی است که تلاش می‌کنند کاربرانی در داخل ایران پیدا کنند.

صوتی تلگرام در درگاه بین‌المللی که توسط شرکت ارتباطات زیرساخت ایران اداره می‌شود انجام شده است. بر اساس گفته‌های محمود واعظی به خبرنگاری‌ها، مسدود کردن تلگرام فراتر از کنترل او بوده است. **واعظی گفته** که تلگرام در ابتدا خواهان همکاری با وزارت او بوده و او درباره فیلترینگ آن اطلاعی نداشته است و چون دستور از طرف دادستان بوده است، اطلاعات بیشتر باید از قوه قضاییه گرفته شود.

- این اولین ضربه رسمی به تلگرام است که بارها از سال ۱۳۹۴ از فیلترینگ گریخته است. در حالی که امکان تماس صوتی دیگر نرم‌افزارها مانند واتس‌آپ و فیس‌تایم بدون مداخله، و قبل از تلگرام وجود داشته است اما هیچ کدام از آن نرم‌افزارها در ایران که حدود **چهل میلیون** کاربر اینترنتی دارد، به اندازه تلگرام که کاربرانش بین **سی تا چهل میلیون** تخمین زده می‌شود، کاربر نداشته‌اند. آغاز تماس صوتی تلگرام این قابلیت را ایجاد می‌کرد که به خاطر محبوبیت این نرم‌افزار، استفاده از صدا روی پورتکل اینترنت (VOIP) در هر زمانی برای کاربران امکانپذیر شود. اگرچه دولت روحانی توانسته است پیام‌رسانی تلگرام را بدون فیلتر نگه دارد، اما نتوانسته چنین کاری را برای تماس صوتی تلگرام انجام دهد. دولت روحانی اظهار داشته که نمی‌خواهد در مورد این موضوع بحث و جدل کند. با این که قوه قضاییه می‌گوید این تصمیم به دلایل اقتصادی و برای حمایت از فعالیت اپراتورهای داخلی موبایل گرفته شده است، باید به این مساله دقت کرد که سیستم پیام‌رسان تلگرام و کانال‌های آن بدون فیلتر باقی مانده‌اند. انگیزه حکومتی که به طور مداوم اطلاعات کاربران را رصد می‌کند برای اینکه پیام‌رسان تلگرام را بدون فیلتر نگه دارد بسیار قوی است، چرا که این امکان برای آنها وجود دارد تا اطلاعات کاربران را جمع‌آوری کنند، اما این امکان برای دولت وجود ندارد تا این اطلاعات را از تماس‌های صوتی رمزنگاری شده تلگرام جمع‌آوری کند.

- محمد جعفر منتظری، دادستان کل کشور، خلاف دلایل اصلی‌ای که قوه

قضاییه آورده است، در مصاحبه‌ای با صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران در

- در ۱۴ فروردین ۱۳۹۶ محمود واعظی وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات گفت که تلگرام به دنبال تأیید و تصویب دولت ایران برای گسترش و توسعه تماس‌های صوتی در ایران است. تلگرام بر اساس **اطلاع‌رسانی** خود تماس رمزنگاری شده را در سطح بین‌المللی توسعه داده که این به معنای آن است که تماس‌ها کاملاً امن هستند و هیچ شخص ثالثی از جمله تلگرام نیز نمی‌تواند تماس‌ها را ردیابی کند. تلگرام نتوانست به اتهامات وزارت ایران برای همکاری با آنها پاسخی بدهد اما به نظر می‌رسد برخی از ایرانیان بر روی ابزارهای اندروید توانسته‌اند به این ویژگی تازه تماس رمزگذاری شده دست پیدا کنند.

پیش از این، در ماه‌های اسفند و فروردین ۱۳۹۴ ایرانی‌ها به تماس صوتی واتس‌آپ دسترسی پیدا کرده بودند اما وزیر ارتباطات ایران چنین اظهاراتی درباره تماس‌های واتس‌آپ نداشته است. محمود واعظی اظهاراتی مشابه استراتژی ادعای همکاری با تلگرام در مورد نرم‌افزارهای ارتباط آنلاین و بازنشر اطلاعات داشت:

«مسئولان تلگرام چندی پیش موضوع راه‌اندازی تماس صوتی رایگان برای

کاربران ایرانی را با ما در میان گذاشته بودند که این منوط به بررسی اثرات آن

بر روی فعالیت اپراتورهای داخلی شد. در حال حاضر کمیته‌ای برای بررسی

اثرات رایگان بودن تماس صوتی شبکه اجتماعی تلگرام بر روی اپراتورهای

داخلی تشکیل شده است و قرار است این کمیته اثرات راه‌اندازی تلگرام

صوتی را بر روی اپراتورهای داخلی مشخص کند.»

- در ۲۵ فروردین ۱۳۹۶ در اولین روز راه‌اندازی، تماس صوتی تلگرام فیلتر شد.

این سرویس بعدتر برای برخی از کاربران دوباره فعال شد اما در ۱۷ آپریل،

دادستان کل ایران به طور رسمی اعلام کرد که این سرویس با **دستور قضایی**

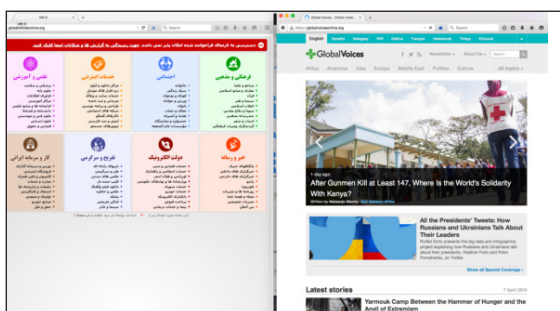
مسدود شده است. طبق آنچه پاول دورف، بنیانگذار و مدیر ارشد تلگرام و

تعداد زیادی از اپراتورهای موبایل داخلی ایران می‌گویند، مسدود کردن سرویس

محققان گزارش داده‌اند که از ۱۸ دی ۱۳۹۵ که [motherboard](#)، وب سایت خبری تکنولوژی Vice در ایران مسدود شده است. این وب سایت اغلب در مورد اخبار مربوط سانسور در ایران و هک‌های دولتی با انتشار مصاحبه‌ها و تحقیقات گسترده و جدی فعالیت می‌کند.

Global Voices

تحقیقات اخیر نشان می‌دهد که فیلترینگ ایران همچنان نسبت به محتوایی که به زبان فارسی منتشر می‌شوند حساس‌تر باقی مانده است. بررسی وب‌سایت‌هایی که زیر مجموعه‌هایی به زبان فارسی دارند بهترین دلیل این مدعا است. وب سایت [Global voice](#) پیش از این رمزنگاری نشده بود و فقط هاست Http در آن مسدود شده بود. با تغییر این سایت به Https سانسور دولتی ایران در آن غیرفعال شد. اما بررسی‌های جدید نشان می‌دهد که سانسور زیر مجموعه فارسی این وب سایت فعال شده است.

سانسور وبسایت Global Voices پس از مهاجرت به https تا مدتی وجود نداشت. اما دولت ایران دوباره وبسایت فارسی آنرا فیلتر کرد. وبسایت انگلیسی همچنان از طریق https در دسترس است.

۲ اردیبهشت ۱۳۹۶، اظهار داشت که مسدود کردن تماس صوتی تلگرام برای حفاظت از امنیت ملی به ویژه در انتخابات پیش رو بوده است. او گفته با همکاری آژانس‌های امنیتی، به این نتیجه رسیده‌اند که تماس صوتی تلگرام برای امنیت ملی به ویژه در آستانه انتخابات بسیار مخرب است.

وبسایت‌های سانسور شده

Motherboard

محققان دریافته‌اند که وبسایت Motherboard که مربوط به تکنولوژی Vice است در این سانسور شده‌است.

سانسور شبکه‌های اجتماعی

پی آن در مقصد مسدود می‌شود. بر اساس این گزارش‌ها، مشخص شده تصمیم رفع فیلتر توسط شرکت‌های آی اس پی مشخصی انجام شده است. در آذر ۱۳۹۵ کاربران شرکت شاتل گزارش داده‌اند که به توییت دسترسی پیدا کرده‌اند.

- توییت

در ۲۲ دی ۱۳۹۵، علی مطهری، نایب رییس و عضو میانه روی مجلس اظهار داشت که هیچ عذر قانونی برای سانسور توییت وجود ندارد. سانسور شبکه‌های اجتماعی مانند توییت در ایران با وجود استفاده رسمی مقامات سیاسی از آن همچنان وجود دارد. از سال ۱۳۹۲، اظهارنظرهایی به نفع رفع فیلتر توییت افزایش پیدا کرده است اما هیچ کدام از آنها گفته‌هایی رسمی برای از بین بردن این محدودیت نبوده‌اند. بسیاری از سیاستمداران اصول‌گرای ایران که از سانسور دفاع می‌کنند، از توییت و فیس بوک استفاده می‌کنند. به ویژه محمود احمدی نژاد، رئیس جمهوری که دولتش مسئول افزایش و نهادینه شدن سانسور بوده است، [اولین توییت](#) رسمی‌اش را در ۱۵ اسفند ۱۳۹۵ منتشر کرد و از کاربران خواست تا او را دنبال کنند. نهم آوریل، واعظی [به خبرنگاران](#) گفت که دولت تلاش می‌کند تا توییت را رفع فیلتر کند. اما تصمیم گیری نهایی فراتر از قدرت دولت و در دست قوه قضاییه تند رو و اعضای کمیته مصادیق محتوای مجرمانه^۴ است.

- محل سرور

در ماه اردیبهشت ۱۳۹۵ اعضای کمیته فیلترینگ، [آخرین مهلت انتقال سرورهای تمام شبکه‌های اجتماعی](#) به داخل ایران را می ۱۳۹۶ مشخص کردند. در غیر این صورت، این شبکه‌های اجتماعی فیلتر خواهند شد. این مهلت تلاشی از جانب دولت ایران برای در اختیار داشتن اطلاعات آنلاین کاربران ایرانی است. اما مشخص نیست که آیا واقعا دولت ایران به این مهلت تبیین شده پایبند هست یا نه.

[گزارش‌هایی](#) که از آذر ۱۳۹۵ منتشر شده است، این باور را به وجود می‌آورد که رفع فیلتر آرام، ساکت و محدود توییت، باعث افزایش کاربران توییت در داخل کشور شده است. دلیل این امر آن است که سیاست‌های فیلترینگ هر ISP متفاوت است. این فیلترینگ پیش از این در سطح ملی (IXP) انجام می‌شد. در سیستم سانسور در سطح ملی، وبسایت‌هایی مانند فیس بوک و توییت بر اساس آی پی فیلتر می‌شدند؛ مثلا همه داده‌هایی که از نقطه تبادل اینترنت ایران وارد کشور می‌شود و شامل [Facebook.com](#) و یا [Twitter.com](#) است، آدرس آی

^۴ - کمیته مصادیق محتوای مجرمانه ۱۳ عضو دارد شامل رئیس قوه قضاییه (که دبیر این کمیته است)، وزیر اطلاعات، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات، وزیر آموزش و پرورش، وزیر تحقیقات و فناوری، رئیس کل پلیس، یک متخصص فناوری اطلاعات به انتخاب مجلس شورای اسلامی، یکی از اعضای شورای حقوق مجلس، دبیر سازمان بسط و گسترش اسلام، رئیس صدا و سیما جمهوری اسلامی و نماینده شورای انقلاب فرهنگی

- محتوای غیراخلاقی

علاوه بر این، بازتاب‌های مشابهی از تلاش برای فیلترینگ هوشمند شنیده می‌شود. هدف این فیلترینگ مسدود کردن صفحات مشخص به جای کل یک وبسایت است. این روش در گذشته در مورد [اینستاگرام](#) پس از آنکه این شرکت برنامه موبایلش را رمزنگاری کرد، شکست خورد. با اینکه این تلاش‌ها می‌تواند نشانگر آن باشد که دولت می‌خواهد با پیدا کردن راهکاری برای سانسور هدفمند، از تلفات و هزینه‌های سانسور بکاهد اما هیچ تلاشی برای رفع کلی فیلترینگ از سوی دولت دیده نمی‌شود.

- محدودیت‌ها بر روی نرم‌افزارهای موبایل

[سازمان‌های خارجی](#) همواره شرکت‌های تکنولوژی را برای فراهم کردن سرویس‌هایی برای ایرانیان تشویق می‌کنند اما شرکت‌های آمریکایی، از نقل و انتقالات مالی برای ایرانیان و استارت‌آپ‌های ایرانی اجتناب می‌کنند؛ چرا که باید با دفتر کنترل سرمایه‌های خارجی در آمریکا هماهنگ باشند. این دفتر هنوز تحریم‌های مربوط به نقل و انتقالات مالی را برنداشته است. (قوانین تحریم مالی ایرانیان: ۳۱CR بخش ۵۶۰) این قوانین نقل و انتقالات مالی بین بانک مرکزی ایران و دیگر بانک‌های ایرانی و نهادهای آمریکایی را تحریم می‌کند و در غیر این صورت نقل و انتقالات را مسدود و یا آنها را جریمه می‌کند. این تحریم‌ها فشار مضاعفی در دسترسی به اطلاعات و منابع به ویژه برای صنعتگران و مصرف‌کننده‌های ایرانی دارد. تا کنون استارت‌آپ‌های تکنولوژی اصلی مانند دیجی‌کالا (ایبی ایرانی) و اسنپ (اوبر ایرانی) نتوانسته‌اند سرویس‌های مالی به نرم‌افزارهای تحت iOS بدهند زیرا کمپانی اپل محدودیت‌هایی بر اساس تحریم ایران دارد.

۱۰ اسفند ۱۳۹۵، محمود واعظی [بیان داشت](#) که با همکاری شورای عالی فضای مجازی در تلاش است تا به جای مجازات و یا فیلتر و بسایت و یا نرم افزار، کاربران خاصی را که محتوای غیراخلاقی منتشر می‌کنند، مجازات کند. روشی که دولت برای دنبال کردن متخلفان استفاده خواهد کرد نامشخص است. همچنین مشخص نیست که آیا این به معنای رفع فیلتر از فیس‌بوک و توییتر هست یا نه.

پیامی که مشترکین ایرانی Snapp هنگام پرداخت روی گوشی‌های iOS دریافت می‌کنند. شرکت Apple امکان پرداخت از ایران را به خاطر تحریم‌ها مسدود کرده است.

ب - بازداشت، حبس، تبعید، ارباب و نظارت

نظارت و ارباب

- در طول سال گذشته، دو استراتژی توسط شاخه‌های مختلفی از دولت ایران برای کنترل اطلاعات آنلاین و فضای ارتباطی وجود داشته است. اولین استراتژی، سیاست‌های مستقیمی است که هدف آن افزایش و شدت کنترل است. استراتژی دوم که وب سایت آرتیکل ۱۹ به آن اعتقاد دارد، تلاش‌های مشکوک دولت برای هک و ارباب فعالیت‌های آنلاین کاربران است.

- در ماه‌های اخیر سیاست‌های جدیدی برای تعدیل تلگرام برای امکان بخشی به نظارت تعیین شده است. در حال حاضر دولت از تمام [کانال‌های عمومی](#) با بیش از ۵۰۰۰ فالوئر خواسته است تا خود را در پلیس سایبری ثبت کنند. این بیانیه حکومت ایران درباره خطرات جریان آزاد اطلاعات بدون مداخله دولت بر اساس مبارزه با [اخبار مجعول](#) است. در ژانویه مشخص شد که با ثبت در [Samandehi.ir](#) ادمین‌های کانال‌ها باید ربات اتومات دولتی را به عنوان ادمین کمکی اضافه کنند. این ربات مشکوک به قابلیت نظارت گسترده و دسترسی به اطلاعات اصلی کاربران خاص است که می‌تواند در آینده به نظارت و [کنترل](#) کاربران منجر شود.

تصویر نشان می‌دهد که شخصی با استفاده از لوگوی تلگرام قصد دزدی رمزعبور را دارد: حرفه‌های امنیتی تلگرام برای ارتش سایبری ایران کاملاً شناخته شده است.

با اینکه سانسور استراتژی مستقیمی برای کاهش جریان آزاد اطلاعات است اما بازداشت‌ها، ارباب و ترس از کنترل آزادی بیان را بیشتر از هر نوع فیلتری سرکوب می‌کند. سال گذشته با بازداشت‌ها و تصاحب صفحات اجتماعی مدل‌ها و اعضای صنعت مد آغاز شد و تا اخیراً این کار با توقیف کانال‌های تلگرام و دستگیر ادمین‌های این صفحات پیش رفت.

سیاست‌های ایرانی و نظارت

مرز باریکی میان نوآوری و کنترل در شکل‌دهی سیاست اینترنتی دولت وجود داشته است. به همراه بهبود گسترش اینترنت، انتقال داده‌ها برای دولت هزینه زیادی دارد. در بسیاری وعده‌های انتخاباتی ریاست جمهوری، توسعه بیشتر صنعت فناوری اطلاعات ایران، افزایش سرعت اینترنت، تقویت کارآفرینی به ویژه در حوزه استارت آپ دیده می‌شد که این وعده‌ها نتیجه دوجانبه‌ای داشته است. اولاً دستور پروژه اینترنت ملی به افزایش توسعه فناوری اطلاعات ملی کمک کرد. این پروژه به معنای محلی کردن تمام سرویس‌های اینترنتی و قرار دادن تمام سرویس‌ها داخل مرزهای کشور است و می‌تواند شرکت‌های داخلی را تقویت کند، چرا که شرکت‌های خارجی از گردونه رقابت حذف می‌شوند. علاوه بر تقویت توسعه داخلی، این پروژه همچنین باعث داخلی شدن ذخیره اطلاعات کاربران می‌شود. این مساله اطلاعات را در قلمرو قوانین داخلی ایران قرار می‌دهد. نمونه‌های قابل ذکری از استفاده دولت از اطلاعات کاربران برای سرکوب وجود دارد؛ مثلاً دستگیری عیسی سحرخیز که با استفاده از اطلاعات پیام‌های متنی او از طریق [تکنولوژی نوکیا زیمینس](#) برای کنترل موبایل انجام شد و همچنین نصرت الله خسرو رودسری، زندانی ایرانی آمریکایی، بر اساس [نظارت بر اطلاعات اس.ام.اس](#) بازداشت شد.

- استراتژی دوم دولت^۵ حک یا هدف قرار دادن کاربران آنلاین به ویژه برای منصرف کردن یا ترساندن ایرانیان برای فعالیت‌ها یا اظهارنظرهای خاص است. **پروژه تهدیدهای ایران**، استراتژی‌های پیچیده و تکنولوژی‌های استفاده شده برای حمله به کاربران مانند بدافزارهایی برای هدف قرار دادن روزنامه‌نگاران و روش‌های متفاوت برای دزدیدن اکانت‌های تلگرام را به طور تخصصی و با جزئیات بررسی کرده است. از ژانویه تا فوریه سال جاری تعدادی از روزنامه‌نگاران توانا (جامعه مدنی ایران) و اکتیویست‌های خارج از کشور، توسط دولت ایران مورد حمله فیشینگ قرار گرفتند. جیمیل (سرویس ایمیل گوگل) به تعدادی از این افراد هشدار داد که ایمیل آنها توسط مهاجمان دولتی مورد حمله قرار گرفته است. بدون شک این تلاش‌ها که قبلاً توسط آرتیکل ۱۹ به ارتش سایبری ایران **نسبت داده شده بود**، برای ارباب اکتیویست‌ها و روزنامه‌نگارانی که صدای انتقاد به دولت ایران هستند انجام شده است.

بازداشت، حبس و تبعید

در سه ماه گذشته، شاهد بازداشت گسترده شهروندان روزنامه‌نگار، وبلاگ‌نویس و کاربران معروف شبکه‌های اجتماعی و بدتر شدن شرایط زندانیان بوده‌ایم. این بازداشت‌ها اثر بازدارنده‌ای برای آزادی بیان کاربران آنلاین اینترنت به ویژه در آستانه انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۹۶ داشته است.

- **سینا دهقان** توسط دادگاه عالی انقلاب ایران در ماه ژانویه به دلیل انتشار یادداشت‌هایی درلین با اتهام توهین به اسلام، در ۱۹ سالگی به مرگ محکوم شد. او اکنون ۲۱ ساله و در انتظار مرگ است. کمیونی برای تغییر حکم مرگ او در جریان است. این مورد خاص، عامل بازدارنده‌ای است برای

ایرانی‌هایی که از خطوط قرمز اخلاقی در فضای مجازی عبور می‌کنند و آزادی بیان در فضای آنلاین را سرکوب می‌کند. به سینا دهقان قول داده شده بود که اگر اقرار نامه‌اش را امضا و ابراز ندامت کند بخشیده خواهد شد اما این اتفاق نیفتاد؛ امری که نشان‌دهنده فریبکاری قاضی است. به خانواده سینا دهقان گفته شده بود با سکوت، احتمال بخشیده شدن او بیشتر می‌شود اما این کار هیچ کمکی به آنها نکرد.

- در ۲۲ اسفند ۱۳۹۵، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، **۱۲ ادمین** کانال‌های حامی جناح اصلاح طلب و رئیس جمهوری میانه رو، حسن روحانی را دستگیر کرد. کانال‌های تلگرامی که ادمین‌هایشان دستگیر شدند، اخبار اصلاح طلبان، اخبار اصلاحات، مجمع اطلاع طلبان و حامیان دولت را منتشر می‌کردند. تلگرام توانست آرشو حساب‌ها را بازگرداند اما هیچ پست جدیدی پس از دستگیری ادمین‌ها در کانال‌ها اضافه نشد. تاکنون دو نفر از ادمین‌های دستگیر شده شناخته شده‌اند؛ سعید نقدی و علی احمدیان که هر دو در ارتباط با رسانه‌های اصلاح طلبان و ادمین‌های کانال‌های آنها بوده‌اند. احمدیان، احتمالاً گرداننده کانال خبری اصلاحات بوده است. چهار عضو اصلاح طلب مجلس، به خاطر این بازداشت‌ها برای روحانی در ۲۹ اسفند **نامه سرگشاده** نوشتند و از او توضیح خواستند. در اولین جلسه کابینه بعد از سال نو، در ۱ فروردین ۱۳۹۶، روحانی به طور عمومی از وزیر کشور خواسته است تا بازداشت‌های مشکوک فعالان رسانه را در آستانه انتخابات **توضیح** دهد. همچنین روحانی از وزیر خود خواسته است از خشونت‌های امنیتی بیشتر جلوگیری کند. در ۱۶ فروردین ۱۳۹۶، محمود علوی، وزیر اطلاعات اظهار داشت که دولت حسن روحانی مخالف این بازداشت‌هاست. همان روز، محمد جعفر منتظری دادستان کل کشور گفت که بعضی از بازداشت شدگان در پرونده ادمین‌های کانال‌های تلگرام به زودی آزاد خواهند شد. در هر

^۵ گزارشی مفصل در Article 19 با عنوان جنگ نرم و تاکتیک‌های سایبری این مساله را پوشش داده است. این وب سایت این فعالیت‌ها را به دولت نسبت می‌دهد زیرا ارتش سایبری ایران که پشت این مساله است ارتباط کم و غیرقابل تأییدی با سپاه پاسداران ایرانی دارد.

صورت، این بازداشت‌ها و مصادره کانال‌ها جنبه قانونی پیدا کرده‌اند و با بهانه امنیت ملی انجام شده‌اند.

در ۲۳ فروردین ۱۳۹۶ معاون رئیس قوه قضاییه بر قانونی بودن بازداشت‌ها پافشاری کرد و دوباره تهدید امنیت ملی را مطرح کرد. گسستگی میان ارزش‌ها و قول‌های دولت حسن روحانی برای حمایت از حقوق آزادی بیان در کشوری که قوه قضاییه و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی خارج از حوزه قدرت او عمل می‌کنند، برجسته و مشهود است.

- **سهیل بابادی** به خاطر انتشار مطالب طنز مذهبی در فیس بوک در ماه فوریه گذشته بعد از حکم ۵ ساله زندان به هرمزگان تبعید شد. اتهامات او شامل توهین به مقدسات، توهین به رهبری، توهین به رئیس جمهوری (احمدی نژاد) بود. این اتهامات تحت ماده ۵۰۰، ۵۱۴ و ۶۰۹ قانون مجازات اسلامی تعریف شده است.

- **سهیل عربی** در سال ۱۳۹۲ بازداشت شد و به خاطر پست‌هایش در فیس بوک و توهین به پیامبر به مرگ محکوم شد. این حکم در سال ۱۳۹۴ شکسته شد. درخواست تیم وکالت او برای توجه به وضعیت پزشکی سهیل تا فوریه نادیده گرفته شد. او دچار بیماری تشنج است. محکومیت سهیل عربی تحت ماده ۵۱۳ قانون مجازات اسلامی تعریف شده است.

نتیجه

درحالی که دولت حسن روحانی ادعا می‌کند که گام‌های بلندی به سوی آزادی اینترنت برداشته است اما از تحقق دستاوردهای اصلی آن جلوگیری شده و این دستاوردها فقط شامل نرم افزارهای خاصی بوده است. مسدود شدن هزاران وب سایت در طول دولت او ادامه داشته است، بازداشت‌های زیاد و تلاش‌هایی برای متمرکز کردن اطلاعات کاربران انجام شده و این کار در راستای در دسترس قرار گرفتن این اطلاعات انجام شده است. همچنین تلاش‌هایی مثل فیلترینگ هوشمند، سانسور هدفمند و مواردی مانند پایان دادن به فیلترینگ اینترنت در منشور حقوق شهروندی ناموفق و بی اساس بوده‌اند و در نهایت باعث شده‌اند در جهان واقعی اتفاقاتی بیفتد که ادامه سرکوب، جلوگیری از آزادی بیان، به خطر انداختن امنیت کاربران و ممانعت از دسترسی به اطلاعات آنلاین را راحت‌تر می‌کند. کار قوه قضاییه اصولگرا و سپاه پاسداران در ارباب، بازداشت، نظارت و سانسور با قدرت بیشتری ادامه پیدا کرده است.

در حالی که کشور وارد بیست و یکمین انتخابات رییس جمهوری خود می‌شود، دو نگرانی اصلی وجود دارد؛ توانایی کشور برای بازنشر و انتشار آزادانه اطلاعات در این مقطع حساس سیاسی و همچنین تجربه آزادی بیان آنلاین بدون ترس از سرکوب.